

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

УДК 811.161.2'243:37.022 Г. Лозанов

МЕТОДИКА ПРОФЕСОРА Г.ЛОЗАНОВА У ВИВЧЕННІ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Ірина КОЧАН

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79000 Львів, Україна,
тел.: (032) 239 43 55*

Описано методику навчання іноземним мовам, яку розробив болгарський учений Г.К. Лозанов та можливість її застосування у практиці вивчення української мови іноземними студентами.

Ключові слова: українська мова, методика навчання, мова як іноземна

Історія методики знає чимало цікавих і ефективних методів навчання. Їх застосування значною мірою залежить від умінь і досвіду викладача, від рівня підготовки учнів. Обізнаність учителя з різними методами, використання їх у навчальному процесі сприятиме належній віддачі з боку тих, кого навчаємо. Методика навчання мови як іноземної має чимало шкіл і напрямів. Про один із таких спробуємо розповісти у цій статті. Об'єктом дослідження стали матеріали, зібрані з наукових праць, розміщених у спеціальних збірниках та інтернет-виданнях, де подано методу й описано елементи методики його застосування. А предметом – їх детальний огляд і аналіз. **Мета** статті – коротко поінформувати читачів про систему навчання іноземним мовам, яку створив відомий педагог і психотерапевт.

Іноземний студент, котрого ми навчаємо української мови, прагне якомога швидше й більш-менш досконало опанувати мову країни, в якій він перебуває, щоб вільно поводитися в соціумі, правильно спілкуватися, отримувати інформацію на лекціях і практичних заняттях. Тому кожен викладач шукає оптимальні шляхи, методи і методики успішного навчання. Однією із таких ефективних методик є сугестопедична система болгарського вченого Георгія Кирилова Лозанова (1926 – 2012). Матеріал про нього і його методику зібрано з інтернет-сайтів і скопійовано.

Метод з'явився у 1960-х роках ХХ століття й отримав назву *сугестопедія*. Слово «сугестія» походить від латинського *suggestum*, що означає «підставляти», «нашіптувати», «навіювати». Звідси: сугестологія – наука про навіювання, а сугестопедія – застосування її в педагогіці. (До речі, обидва терміни придумав сам Г. Лозанов). На думку вченого, зовнішня інформація може потрапляти двома каналами – свідомим і підсвідомим. Другий шлях допомагає активізувати резервні можливості психіки. Власне використовувати ці резерви особистості і покликаний метод сугестології. Г. Лозанов став першим директором науково-дослідного інституту сугестології, заснованого у 1966 році в Софії.

Система Лозанова базується на деяких психологічних закономірностях. Вона дозволяла обійти властивий для традиційного навчання психологічний бар'єр, пов'язаний із боязкістю помилитися. В атмосфері невимушеного спілкування, творчості цей бар'єр зникає.

Метод болгарського вченого використовували з метою прискореного вивчення іноземних мов. Оскільки Г. Лозанов закінчив медичну академію та педагогічний інститут в Софії, то поєднав знання обох спеціальностей: лікаря-психотерапевта та філолога. Довший час очолював Науково-дослідний центр «Сугестологія і розвиток особистості» в Софії. У 1965 році він провів експеримент, в ході якого студенти вивчили за один день 1000 французьких слів. Учений захоплювався давньоіндійською філософією, і відповідно до її постулатів, здатність до феноменального запам'ятовування є не що інше як здатність входити в особливий стан, в якому людина отримує доступ до інформації, що знаходиться поза людиною, десь в просторі, звідки її потрібно увібрати в себе.

Г. К. Лозанов витратив чимало часу, щоб визначити такий стан і закономірності його створення (породження). І коли йому таке вдалося, то це стало справжньою сенсацією.

Відкритий ним метод дозволяв запам'ятовувати по 100, 200, 500 і навіть 1000 іноземних слів за одне заняття. Більше того, люди починали вивчати іноземну мову практично з нуля. Окрім того, на заняттях студенти не лише не втомлювалися, а навпаки, отримували заряд бадьорості, відновлювали свою нервову систему та покращували фізіологічні показники.

У ході експерименту під час занять вмикали мелодії з ритмом в 74 удари за хвилину, але він не давав жодних ефектів. Паралельно з цим використовувалися й інші компоненти його методики. Через кілька хвилин від початку занять ритм плавно переходив із частоти в 74 удари за хвилину на 60. У результаті ефект надзапам'ятовування був очевидним. Якщо частоту ударів не змінювали, а залишали їх у кількості 74, то нічого особливого не відбувалося. Не останню роль відігравала й особистість викладача-тренера [10].

Трохи згодом Г. Лозанов разом зі своїм колегою А. Новаковим дійшли висновку, що такий ритм має повільна музика бароко з ритмічним розміром 60–64 такти на хвилину. Жанр бароко був поширений в Європі у 16–17 ст. Це музика Й. С. Баха, В. Моцарта тощо. Для музики бароко характерні багата звукова палітра гамм та чіткий ритм.

Під впливом музики бароко інформація сприймається й засвоюється так само ефективно, як і під час сну. Це відкриття сприяло розробленню нового методу. Відповідно до його умов, фрази іноземною мовою подають з інтервалом чотири секунди на фоні музики бароко в ритмі 60 тактів за хвилину. Музика в стилі бароко найбільше нагадує серцебиття, вона заспокійливо діє на мозок та стимулює його ділянки, які відповідають за навчання. Перші ж експерименти показали, що студенти засвоюють від 60 до 500 слів за день.

Фахівці з університету штату Айова вирішили перевірити новий метод і невдовзі досягли успіху: на фоні музики бароко в учасників експерименту спостерігалось зростання здібностей запам'ятовування на 26 %, а саме навчання скорочувалося на 24 %. У 1979 році в США вийшла книга Шейли Острандер і Лінн Скроудер «Суперонавчання», де в доступній формі викладено методи навчання під музику барокко.

Метод Лозанова здійснив революцію у методиці викладання іноземних мов, бо, досліджуючи мозок, болгарський учений знайшов відповідь на питання: як добитися того, щоб люди могли навчатися швидше, ефективніше.

Професор виявив, що людський мозок працює на чотирьох різних рівнях:

1. Бета – стан бадьорості, активності, який неефективний для навчання.
2. Альфа – стан глибокого розслаблення, який настає перед сном чи пробудженням. Цей стан найбільш сприятливий для навчання.
3. Тета – рівень сновидінь. У такому стані навчання також досить ефективне.
4. Дельта – стан сну, повного спокою та регенерації [12].

Професор Лозанов шукав можливість переводити мозок із стану бета у стан альфа, який важливий для навчання, і під час якого обидві півкулі мозку синхронізують свою роботу.

Ефективність сугестопедичного методу полягає в тому, що:

- засвоюється велика кількість інформації;
- активно використовується інформаційний запас у професійному спілкуванні;
- гнучко варіюється повідомлення;
- засвоєні інформаційні одиниці переносяться на інші ситуації;
- створюється надзвичайно потужна мотивація навчання;
- знімаються психологічні бар'єри (стидливність, страх, скутість) [9].

Більше того, люди могли починати вивчення іноземної мови практично з нуля. Окрім того, вони зовсім не втомлювалися, а найшвидше відновлювали свою нервову систему та покращували фізіологічні показники.

А ось як описує сам Г. Лозанов свою методику: «...Інформація, яку ці подразники несуть шляхом маргінальної субсенсорності, служить контролем достовірності. Регулювання притоку цієї несвідомої інформації створює умови для протікання процесів на сугестивному рівні. У цьому відношенні однією з найбільш використовуваних схем сугестивного процесу є перетворення частини маргінальної субсенсорності в усвідомлювану і витіснення частини усвідомлюваного в маргінальну сферу. Таким чином зменшується притік контрольованої зворотної інформації, що, відповідним чином допомагає подоланню антисугестивних бар'єрів і здійсненню сугестивного процесу. Прикладом такого перетворення на заняттях є концентрація уваги не на запам'ятовуванні інформаційних одиниць, а на вміннях і комунікативному акті.

Засоби здійснення комунікативного акту не зосереджуються в центрі уваги і свідомості, а витісняються на периферію, звідки засвоюються значно швидше. У той же час людина займається більш складними творчими етапами навчального процесу. Зрозуміло, що для такого виду педагогічної діяльності необхідна відповідна сугестопедична кваліфікація викладача...» [2].

На думку педагогів і психологів, сугестологія не лише новий метод навчання, а значно глибше явище – нова дидактично-психологічна система. Лозанов як лікар-сугестолог дійшов висновку щодо можливості використання у навчанні іноземних мов неусвідомлених резервних можливостей.

Головні положення сугестивного методу:

- 1) створюються сприятливі умови для оволодіння усним мовленням через усунення багатьох психологічних бар'єрів;
- 2) велика увага приділяється особистим інтересам та мотивам студентів;

3) між викладачем та учнями встановлюються й підтримуються довірливі стосунки, які сприяють успішній мовленнєвій взаємодії (лине розслаблювальна легка музика, учитель обирає правильну тональність голосу);

4) навчання проходить у двох планах: свідомому і підсвідомому, учитель промовляє фрази навіювання на зразок: *«це легко»*, *«ви це можете»*, *«ви це знаєте, лише пригадайте...»* і под.

5) мовний матеріал засвоюється в атмосфері гри, перевтілення, з використанням мови та рухів, а також драматизації творів мистецтва, що допомагає переключати увагу учнів із форми на сам процес спілкування;

6) навчальний матеріал виводиться на основі значних за обсягом полілогів і супроводжується коментарем лексичного та граматичного характеру (двічі) з музичним супроводом і без нього, а учні перебувають у «концертному» (релаксаційному) стані;

7) активізація матеріалу проходить у вигляді сценок, ігор, пісень, вправ на запитання-відповіді; при цьому учні виконують різні ролі, широко застосовуючи невербальні засоби комунікації.

Г. К. Лозанов вперше запропонував рольові ігри для вивчення іноземної мови. У навчальній аудиторії моделювали певну життєву ситуацію, роздавали ролі, повторювали слова, словосполучення і відтак кожен учасник намагався „виконати” свою роль. Наприклад, розігрували ситуацію «У транспорті». Розподіляли ролі: водія, кондуктора, контролера, пасажирів. Потрібно було передати на квиток, запитати про потрібну зупинку, з’ясувати, як довго до неї їхати, ненароком зустріти у транспорті знайомих, обмінятися з ними традиційними фразами (у цей час водій оголошує зупинки, виголошує рекламні фрази, попереджає про контроль на лінії, запрошує придбавати квитки тощо). Кондуктор продає квитки, дає інформацію пасажирам, як куди дійхати тощо. Або, скажімо, розігрують «сценку» – у закладі харчування. Слухачі самі обирають собі тип такого закладу: кафе, ресторан, бар, студентська їдальня. Відповідно розподіляють ролі й розігрують різні ситуації.

Щоб втягнути студентів у процес спілкування, викладач може використовувати різні реквізити. Наприклад, показавши термометр і шприц, можна запропонувати їм розіграти сценку за допомогою невербальних засобів спілкування. Відтак поступово одне за одним подаються слова, які також викликають захоплення, бо допомагають звільнитися від жестів і застосувати звучне мовлення. Слова повторюються по декілька разів, що сприяє тривкому запам’ятовуванню лексичного матеріалу та його форм. Відтак іде нагромадження ідіоматичних висловів та вільних словосполучень, які супроводжуються народними мелодіями. При цьому простується певний ритм. Ефекту додасть римований матеріал різноманітного характеру від лічилок і скоромовок до пісеньок і поетичних творів. Інколи доречною буде історія слова, яка покаже шлях до його значення чи сучасної форми [5].

Як відомо, метод зумовлюється системою принципів, до яких належать:

- 1) принцип особистісного спілкування;
- 2) особистісно-рольовий принцип;
- 3) принцип концентрованої організації навчального матеріалу і навчального процесу;
- 4) принцип колективної взаємодії;
- 5) принцип поліфункціональності вправ [10].

В основі **принципу особистісного спілкування** лежить положення про злиття процесів спілкування і навчання, нерозривність навчально-пізнавальної діяльності учнів та діяльності спілкування.

Особистісно-рольовий принцип полягає у тому, що учневі (студенту) пропонують розігрувати особистісні і соціальні ролі. До соціальних зараховують такі ролі як керівник, підлеглий, співробітник, учитель, учень, лікар, пацієнт, батько, мати, син, дочка, продавець, покупець, клієнт, господар, гість тощо. Проте між керівником і підлеглим, співробітниками, батьками й дітьми, вчителем та учнем/учнями тощо можуть скластися різні стосунки. Так, один учитель для учня може виступати в ролі контролера, наглядача, інший – в ролі старшого товариша, друга, навіть кумира (а це вже міжособистісні стосунки).

Принцип концентрованої організації навчального матеріалу і навчального процесу полягає в тому, що кожен курс вивчення мови як іноземної має свою тривалість, а тому має мати і відповідну навчальну мету: для чого, з якою метою вивчає студент мову. І тоді викладач орієнтується на ту лексичну базу, яку необхідно дати своєму учневі (чи учням).

Принцип колективної взаємодії визначається як такий спосіб організації навчального процесу, де учні активно й інтенсивно спілкуються один з одним, обмінюючись навчальною інформацією, що сприяє розширенню знань, вдосконаленню навичок та вмінь кожного учня; між учасниками спілкування створюються оптимальні взаємодії і формуються характерні для колективу взаємовідносини, а умовою успіху кожного є успіх інших членів колективу. Підвищенню ефективності роботи в парах сприяють такі прийоми як *«рухомі шеренги»*, *«карусель»* та *«натовпи»*, що передбачають переміщення учасників спілкування та зміну мовленнєвих партнерів.

Принцип поліфункціональності вправ означає, що кожна вправа спрямована одночасно на засвоєння певного навчального матеріалу та на спілкування.

Можна запропонувати структуру такого заняття (тренінгу). Воно передбачає три етапи:

1. Створення необхідного психічного настрою і ознайомлення з теоретичним матеріалом (коротко – від 3 до 5 хв).

2.

а) «Введення», чи «занурення» в релаксацію. Для цього потрібно зручно сісти, прибравши позу «кучера», розслабитися, ні про що стороннє не думати, сконцентрувати свою увагу на словах викладача (звучить тиха, спокійна музика, очі заплюснені). Вводяться формули навіювання: «Ви зовсім спокійні, вам добре і приємно... жодних переживань і неприємних думок немає».

б) Подається необхідна психотерапевтична інформація, в навчанні – лексичний матеріал (від 8 до 15 хв).

3. Заклучна стадія релаксопедичного тренінгу – виведення з релаксації. Важливого значення набувають формули навіювання (сугестії), спрямовані на формування впевненості в своїх силах, закріплення матеріалу в пам'яті та активізацію психічних процесів (від 3 до 5 хв). Наприклад: «Думки, образи, почуття ясні, яскраві... голова світла, чиста... пам'ять чудова... Ваше тіло наповнюється бадьорістю, здоров'ям, впевненістю в своїх силах... Розумова працездатність відновлюється і зростає. Вся програма залишається в пам'яті, розплющіть очі... підведіться, струсніть руками... Настрій бадьорий, чудовий...» Таким чином релаксаційні психотренінги стимулюють працездатність, знімають втому, мобілізують усі психічні резерви.

Методикою Г. Лозанова зацікавилися російські (радянські вчені) Галина Китайгородська та Ігор Шехтер, викладачі Московського інституту іноземних мов імені М. Тореза. Вони їздили до болгарського вченого переймати досвід, запрошували його до себе. Однак методики, які вони створили, містили лише елементи лозанівської

сугестології. Головний елемент навчання «за Шехтером» були діалоги в групі, а завдання викладача полягало в тому, щоб їх грамотно організувати. Однак повна відмова від граматики дала свої збої. Тому у 90-х роках методику Шехтера удосконалили і почали вкраплювати елементи граматики [4].

Г. Китайгородська також зміщувала акцент на розмовне мовлення, але не відмовлялася від граматики, яку застосовувала для узагальнення пройденого матеріалу. Роль викладача вона бачила в іншому – власним артистизмом захопити студентів, перетворюючи кожен урок в театральне дійство, яке запам'ятовувалося, якщо не на все життя, то на довго. Концепції І. Шехтера і Г. Китайгородської являють собою різновиди комунікативного методу, формула якого – навчання спілкування через спілкування.

У 1970-х рр. цим методом зацікавилися в Берліні, Лейпцігу. У 1971 році у Варні відбувся Перший з'їзд зі сугестології, що дало поштовх для створення сугестологічних центрів у Канаді та США. Завдяки тому, що метод сугестопедії сприяв значному збільшенню обсягу засвоєного матеріалу за одиницю часу, формуванню міцних творчих навичок та умінь він став швидко поширюватися в світі. Особливо його активно стали використовувати в закритих мовних школах для підготовки військових перекладачів.

В Україні методикою болгарського вченого цікавилися Ю. Лисейко (Чернівці) [1], С. Пальчевський (Острозька академія) [5] та інші. Але, на жаль, жодного перекладу його праць українською мовою не було. Варто ознайомитися з ними й викладачам, які займаються теорією і практикою викладання української мови як іноземної. Такі методики забезпечують глибоке вивчення і засвоєння матеріалу. Студенти-іноземці опановують усі рівні пізнання (розуміння, застосування на практиці, аналіз, синтез, оцінку), що формує стабільні знання. Учені-психологи саме і пропонують навчати мови в процесі мовленнєвої діяльності, оскільки зміст мовленнєвої діяльності та змістовий склад утворюваних мовних зв'язків формується лише за допомогою спілкування.

Метод, який спершу отримав назву лозанівського, невдовзі був перейменований на експрес-метод, а пізніше в інтенсивний метод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисейко Ю. Б. Про деякі методичні принципи інтенсивного навчання іноземних мов /Ю. Б. Лисейко // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2011/Philologia/1_81336.doc.htm
2. Лозанов Г. Сугестологія. – Софія, 1971 // Режим доступу: <http://philopsy.by.ru/psiho1.html>
3. Лученко Валентин. Сугестопедія та інші методи. Режим доступу: http://luchenko.com/index.php?option=com_content&task=view&id=248&Itemid=50
4. Методика изучения языков. Метод Лозанова. – Сугестология – изучение внушения и внушаемости. – [Електронне видання] – Режим доступу: <http://filolingvia.com/publ/67-1-0-104>
5. Пальчевський С. С. Сугестопедія: історія, теорія, практика. – К. : Кондор, 2006. – 365 с. // Режим доступу: http://pravolib.com/razvitie-lichnosti_903/1371-otkryitie-lozanova-27022.html
6. <http://para.by/articles/text/izuchem-inostrannye-yazyki-metod-lozanova>
7. http://www.e-reading.link/chapter.php/1006605/38/Myuller-Stan_geniem_Sekrety_supermyshleniya.html

-
8. <http://philopsy.by.ru/psiho1.html>
 9. http://www.alfapont.hu/hu/oroszu/nashch_aldfa_myetod
 10. http://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/17.html

Стаття надійшла до редакції 05.02.2015
доопрацьована 17.02.2015
прийнята до друку 23.02.2015

PROFESSOR G.LOZANOV'S METHODS OF A FOREIGN LANGUAGE STUDY

Iryna Kochan

*Ivan Franko Lviv National University,
Department of Ukrainian Applied Linguistics,
Universytetska Str.,1, room 233, 79001, Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 43 55*

The history of language teaching methods has many interesting and effective methods of studying, among which is a sugestopedic system of Bulgarian scientist Georgi Lozanov (1926- 2012).

This method appeared in the 60 years of the XX century and received a name Sugestopedia. The system by Lozanov is based on some psychological rules. It allows avoiding psychological barrier inherent in traditional education, which was connected with the fear of making a mistake. This barrier disappears in the atmosphere of unconstrained communication and creative work.

His method was used with the aim of accelerated foreign languages study. In the 1965 G.Lozanov made an experiment, during which students learned 1000 French words in one day. Discovered method allowed to remember 1100, 200, 500 and even 1000 foreign words in one lesson. Moreover, people began to study foreign language almost from the very beginning. Due to the conditions of an experiment the phrases in a foreign language were given one after another with the interval of 4 seconds with the background barocco music with the 60 tacts per a minute rhythm.

G.K. Lozanov was the first who offered plays by roles for the study of foreign language. Some life situation was modeled in an auditory, the roles were taken, the words and combination of words repeated, and thus every participant tried to fulfill his or her role. The method was specified by the system of principles, ways and means of education. Unfortunately, there are no translations of these works into Ukrainian.

Key words: Ukrainian language, methods of study, foreign language.